

Oklevelek kölcsönzése kiállításokra

Lökkös Mónika

Az állományvédelmi szakember feladata a műtárgy állapotának megőrzése, mely minden, a tárgy életét érintő folyamat esetében fontos szempont. A kiállítási kölcsönzés során a tárgyakat érő behatások mérséklése, körülményeinek ellenőrzése is idetartozik. Ez a folyamat egy irat életében több kockázati tényezőt hordoz magában, ezért fontos, hogy ez megfelelő protokoll szerint történjen. Ennek során az állományvédelem szerepe többek között a kiállíthatóság véleményezése, a tárgy előkészítése, a kiállítási körülmények ellenőrzése, kurír¹ feladatok ellátása.

A Magyar Nemzeti Levéltárnál az okleveleket maximum három hónapra kölcsönözzük, ennek hosszabbítása szakvélemény és elbírálás után lehetséges. A kölcsönzési folyamatot legalább három hónappal a kiállítás nyitása előtt kell megkezdeni, hogy az adminisztráció és a restaurálási munkák nyugodt körülmények között rendre le tudjanak zajlani. Intézményünk esetében az Információs iroda munkatársai fogják össze a több osztályt érintő feladatot. A kölcsönzés feltételeit a két fél szerződésben fekteti le.

A kölcsönző fél a dokumentumokat többnyire eredetiben szeretné kiállítani, ezért az iratok hosszútávú megőrzése érdekében fontos betartanunk az állományvédelmi szempontokat. Másolatok kiállításával lehetne az eredeti tárgyakat érő hatásokat kivédeni, de sok esetben mégiscsak az eredetiek kerülnek bemutatásra. Történeti iratok tekintetében lényeges kiemelni az okleveleket, mivel ezek megismételhetetlen, nagyértékű, hitelesítő dokumentumok, melyek kiemelt értéket képviselnek. Ahhoz, hogy körültekintően tudjunk eljárni, fontos ismerni az adott tárgy anyagait, annak lehetséges károsodásait és az azokat elindító folyamatokat.

Összefoglalva az oklevelek anyagai és azok károsodásai²

Az oklevelek kölcsönzésénél nagyon fontos szempont, hogy legtöbb esetben ezek a levéltár vagy gyűjtemény legértékesebb dokumentumai, elsősorban a pecséttel hi-

telesített királyi/császári oklevelek, nemesi címadományozások címerekkel. Ezek a középkorban leginkább pergamenből készültek kézzel írva, nagyon sokszor aranyozott, festett díszítményekkel. Később papírhordozót is használtak, melyet eleinte ugyancsak kézírással írtak meg, de a legújabb korban már nyomtatott oklevelek is készülnek. Ez utóbbiak is tartalmaznak kézzel írott bejegyzéseket és aláírást, hitelesítő pecsétet, illetve bélyegzőt, tehát ezek is összetett, egyedi dokumentumok.

Az okleveleken különböző károsodások fordulhatnak elő, melyek lehetnek az anyagokhoz és azok készítésechnikájához, használathoz köthető vagy a körülmények hatására fellépő károsodások. A pergamenről tudjuk, hogy nem cserzett, hanem nyersbőr, amelyet kifeszítenek és krétáznak, emiatt nagyon érzékeny a hőmérséklet és relatív páratartalom változásaira, ezért kiemelten fontos, hogy a megfelelő kiállítási körülményeket betartsuk a tárolókban, és szállításkor is. A pergamenek károsodása lehet a zselatinálódás, vagy elenyvesedés is, melyet a magas hőmérséklet és relatív légnedvesség együttesen idéz elő.³ Emellett a magas relatív páratartalom hullámosodást, az alacsony pedig zsugorodást okoz. A papír- és pergamen hordozók gyakori károsodása a penészedés, illetve baktériumos fertőzés, melyek elszíneződést és az anyag lebomlását okozhatják.

A középkortól egészen a 19. végéig az íróanyag a legtöbb esetben vasgallusz tinta volt.⁴ Az írott területeken a tinta összetétele miatt, és az RH ingadozások hatására nagyon könnyen tintamarás alakulhat ki, mely végső stádiumában akár információvesztéshez is vezethet. A koromtinta esetében, mely kevésbé kötődik a felülethez, kagylós felválás is létrejöhet (1. kép). Mindkét esetben fontos – a megfelelő paraméterek beállítása mellett –, hogy minél kevesebb mechanikai hatás, illetve rázkódás érje az iratot. Az oklevelek díszes megjelenésüket legtöbbször a festésüknek és az aranyozásuknak köszönhetik⁵, ezen anyagok

Szerk. Kovács Petronella, Székelyudvarhely, 2002, Haáz Rezső Alapítvány, pp. 54–65.

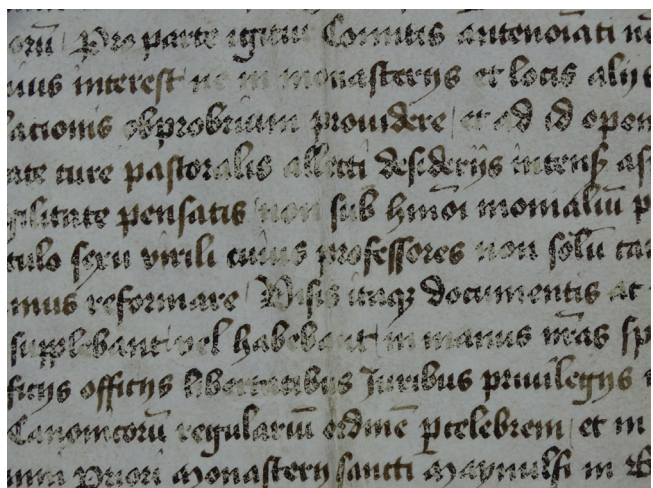
³ Kissné Bendefy Márta – Beöthné Kozocsa Ildikó: *A bőr és a pergamen felépítése, gyártása, tulajdonságai, károsodása és vizsgálata*. A könyv- és papírrestaurátor tanfolyam jegyzetei. Budapest, 1992, Országos Széchényi Könyvtár.

⁴ Kastaly et al.: *Kéziratok, nyomtatványok és grafikák író- és festékanyagai: Összetételük, készítésük, vizsgálatuk, károsodásuk, rögzítésük és védelmük. A grafikai technikák felismerésének alapjai*. Budapest, 2000, Országos Széchényi Könyvtár, pp. 7–16.

⁵ Kastaly et al. 2000. pp. 27–38.

¹ A kurír, a kölcsönadó fél állományvédelmi szakembere (restaurátora), aki a kölcsönzött tárgyakat kíséri, a helyszínen ellenőrzi, hogy a kiállítóhely klimatikus paraméterei, biztonsági körülményei megfelelőek-e, részt vesz a tárgyak mozgatásában, ő végzi el a vitrinbe helyezést és kivételt, illetve a kiállítás ideje alatt is figyelemmel kíséri, hogy a kiállítási körülményeket betartják-e.

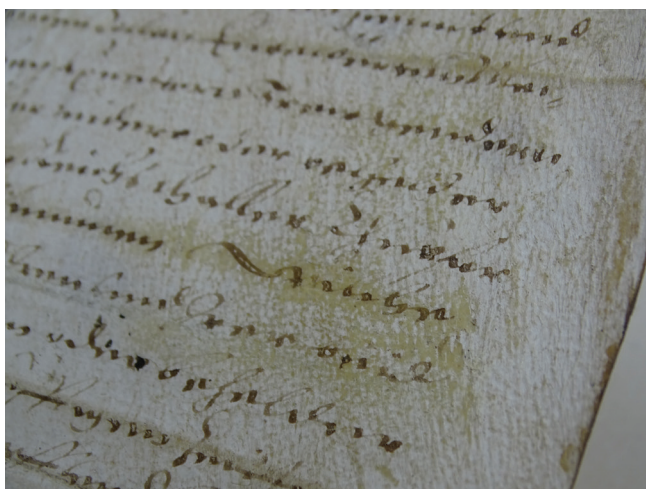
² Bővebben lásd Orosz Katalin: A levéltári dokumentumok károsodása és a megelőzés lehetőségei. *Isis – Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek* 2.

1. kép. A felülethez rosszul kötődő, lepergő tinta

esetében is hasonló kiállítási és szállítási körülményeket kell biztosítani.

Pergamen hordozók esetében készítéstechnikai károsodás lehet, hogy a felületen lévő krétaréteg nem kötődik kémiaiilag a hordozóhoz, így, ha a kötőanyag elveszti a kötőerejét, a krétaréteg nagyon könnyen lepereghet, és a rajta lévő író- illetve festőanyagot is magával viheti (2. kép).

2. kép. A pergamen felületéről lepergett krétaréteg

Az aranyozott, illetve ezüstözött réteget, a megfelelő arany- vagy ezüsthólia és kagylóarany vagy tojásfehérje kötőanyagú ezüstpor felvitelével érték el. Bár az aranyrétegeknek készítettek hagyományos bólusz alapozást, a pergamen mozgása miatt ezek idővel könnyen leperegnek. A később arany helyett alkalmazott rézfólia, a fém korróziója miatt a pergamenen zöldes elszíneződést okoz, mely az idők során „kimarhatja” az anyagot, és a hordozó kilyukadhat ezeken a területeken. Az egyéb színezett felületeken ásványi pigmenteket vagy növényi színezékeket

alkalmaznak különböző kötőanyagok segítségével, ezek a pergamen zárt felülete miatt nem tudnak erősen kötődni a hordozóhoz. Ilyen esetekben szükséges a felváltó rétegek visszarögzítése.⁶

Használatból adódó károsodások lehetnek: bárminekmű gyűrődés, szakadás, elzsírosodás, szennyeződések, hiányok. A pergamen oklevelek esetében a plica⁷ nem mindig bírja el a nagy viaszpecsétet és a zsinór mentén átszakadhat.

Előfordulnak szándékosan okozott sérülések is, mint például, amikor átvágják az oklevelet, leszakítják a pecsétet, vagy kikaparják a nevet stb. Természetesen restaurálás során ezeket nem állítjuk helyre, mivel ezek a károsodások az irat történetéhez hozzátartoznak, sok esetben így érvénytelenítettek egy oklevelet.

Az oklevelek másik fontos része a pecsét, mely különböző típusú és anyagú lehet: pecsétviasz, méhviasz, sellak, ostyapecsét, felzetes pecsét, fémpecsét (bulla). Ez utóbbi készülhet aranyból, ezüsből vagy ólomból. A pecséték felfüggesztésére is többféle anyagot használtak: pergamencsikot, színes, sodrott, többnyire selyem- vagy pamutzsineget, fémszálazsineget. Némely viaszpecsétet fából vagy fémből készült tokba öntöttek.

A pecséték, tehát a hozzátartozó dokumentumtól eltérő anyagösszetétellel és paraméterekkel rendelkeznek; így fokozottan veszélyeztetett irattá teszik az okleveleket a többi levéltári anyag között. A középkori oklevelek esetében gyakoriak a függőpecséték, az újkoriaknál már sellakpecséték is megjelennek.

A rányomott pecséték esetében az egymásra helyezett iratok súlya vagy a tárolásból adódó nyomás miatt a sellak vagy színezett viaszpecséték könnyen eltörhetnek, kisebb-nagyobb darabok leeshetnek belőlük. Felzetes viaszpecsét esetén a felzet némileg védi a viaszt, de könnyen le is válhat. Színezett csirizes felzetes ostyapecséték esetében gyakori a rovarkár, valamint érzékenyek a nedvességre.

Előzetes értékelés, felmérés

A kiállítási protokoll elején az állományvédelmi szakember feladata felmérni, hogy kiállíthatóak-e a kölcsönözni kívánt iratok, valamint, hogy ezek megfelelő kiállítási körülmények közé fognak-e kerülni. Ehhez nyújt segítséget a kölcsönző félnek előzetesen kiküldött facilities report⁸, melynek kiértékelése során a restaurátor megkapja a helyszínre vonatkozó információkat. Ha a leírás alapján szük-

⁶ Quandt, Abigail B.: Recent Developments in the Conservation of Parchment Manuscripts. *The Book and Paper Group Annual* 15, 1996, The American Institute for Conservation, pp. 99–115.

⁷ A plica, pergamen oklevelek alján található felhajtott alsó rész, melyen a hitelesítő függőpecsétet fűzték át. Előfordul, hogy az oklevélen található szöveg egy részét eltakarja, de a legtöbb esetben csak az aláírók kerülnek a visszahajtott terület mögé.

⁸ A facilities report egy kérdőív a kiállítási körülményekről, melyet a kölcsönző fél tölt ki.

séges, vagy új helyszínről van szó, akkor akár a kiállítótér előzetes helyszíni ellenőrzését is el kell végezni. Amennyiben a leírtak és látottak nem felelnek meg a szükséges paramétereknek, de a kölcsönző fél szeretné a kiállítást megvalósítani, akkor a restaurátor szükség szerint tanácsadással segíti a kölcsönző felet ezek biztosításában, hogy mi módon tud az állományvédelmi szempontoknak megfelelni.

A facilities report különféle szempontokból felállított kérdésekre válaszol: a kiállítási helyszín adatai és körülményei, fűtés-hűtés, párásítás, tárlókra vonatkozó adatok, biztonsági őrzés, értékbiztosítás, felelős személyek és elérhetőségük, katasztrófavédelem, megközelíthetőség, egyéb csatolt dokumentumok: a helyszín alaprajza, fotói, tárgyhónapokra vonatkozóan az előző évi hőmérséklet és relatív páratartalom adatok stb. Emellett tartalmazza azt is, hogy milyen módszerekkel tudják a megfelelő kiállítási körülményeket biztosítani, hogy a szállítás során milyen akadályok fordulhatnak elő, pl. lehetséges-e gépkocsival behajtani, van-e lift és mekkora a kapacitása, de kitér olyan kérdésekre, mint a rendszeres rágszálómentés, a tűzoltó készülékek típusa és időszaki ellenőrzése.

A dokumentum felmérése, restaurálás, előkészítése

A kiállításra szánt dokumentum felmérése során megtörténik a tárgy állapotának ellenőrzése, szemrevételezése és állományvédelmi véleményt ad a restaurátor a kiállítathatósággal kapcsolatban. Ez szoros összefüggésben van a kiállítási helyszín adta körülményekkel is, valamint az Iratörző osztály vezetője is értékeli a kölcsönzési kérelmet. A kiállításra szánt iratok mindegyikéről készül biztonsági felvétel.⁹

A pergamen okleveleket nagyon sokszor hajtogatott állapotban tárolják. A kezelések során az első lépés a száraztisztítás. A pergamen oklevelek esetében az íráskép és a díszítések tisztítását, azok sérülékenysége miatt nagy odafigyeléssel kell végezni. A kiállításokhoz megtörténik az oklevelek kisimítása párásítással¹⁰, de csak olyan mértékig, hogy jól digitalizálhatóvá váljon a szöveg, nem préseljük ki azokat. Ezután, ha szükséges, akkor megtörténik az oklevél kiegészítése, ragasztása, megerősítése.

Ha a hordozóanyagot ki kell egészíteni, papírok esetében megfelelő színű japánpapírral vagy papírpéppel végezzük a pótlást. Pergameneknél a hiányokat japánpapírral vagy pergamen bepótlással egészítjük ki, illetve alkalmazhatunk pergamenöntést. Ahhoz, hogy az oklevél végül egységes esztétikai élményt nyújtson, szükség esetén a kiegészítés színét megfelelő árnyalatra színezzük,

⁹ Biztonsági felvételt a levéltár azért készít, hogy biztosítsa a dokumentumon található információkat, valamint dokumentálja az oklevél állapotát. A biztonsági felvétel során az oklevél mindkét oldaláról készül kép színskálával, méretekkel és jellel.

¹⁰ A párásítással történő kisimítás során a pergamen oklevél félig áteresztő membránon keresztül, kíméletes módon veszi fel a nedvességet, mely által az anyaga lágyabbá válik, és kisebb súlyok segítségével lassú fokozatos nyújtással és lenehezítéssel kisimul.

vagy eleve megfelelő színű kiegészítőanyagot használunk fel. Ellenben az írás és az iniciálé hiányainál a retusálást nem végezzük el, mivel levéltári anyagok esetében a dokumentumok hitelességének megőrzése kiemelten fontos. Ezért a restaurátor számára is a fizikai és kémia stabilizálás a legfőbb szempont, az esztétikai megjelenéssel szemben. Ez vonatkozik a pecsétekre is, melyek kezelésénél is inkább a konzerválásra törekszünk.

A legtöbb esetben szükséges a viaszpecsétek felületi tisztítása, a szennyeződések eltávolítása, mivel a felületen megülő poros réteg elfedi a pecsétek finom rajzolatát. A viaszpecsétek javítására is szükség lehet, hiszen ezek sokszor sérült állapotban kerülnek a szakember kezébe. A középkori oklevelek esetében a viaszpecsét sérülése általában mechanikai, de gyakran előfordul lemezes rétegződés, vagy elszappanosodás is (3. kép).

Ilyen károsodások esetén a pecsétek megerősítése a további állapotromlás elkerülése érdekében szükséges.

3. kép. Lemezesen szétváló anyagú függőpecsét

Ehhez általában viaszokat és azok keverékét használjuk. Lehet paraffin-méhviasz, de akár méhviasz-dammárlakk keverék is. Ezeket különböző földfestékekkel színezzük meg a megfelelő színre. Törött pecséteket abban az esetben állítunk össze, ha minden darab egyértelműen összeilleszthető, sérült pecséteknél inkább csak „leszegjük” a töredező, lemezesen szétváló felületeket. A kiegészítésekhez és megerősítésekhez a felmelegített viaszkeveréket különböző kéziszerszámok, ecset segítségével visszük fel, de alkalmazhatunk pákát is. A töredező sellakpecséteket, a felváló felzetes- és ostyapecséteket szükség esetén megerősítjük.

A kölcsönzött tárgy(ak) előkészítésekor a restaurátori gyakorlatnak megfelelően dokumentáljuk, és restauráljuk az iratokat. A kiállítás esetében a folyamat annyiban más, hogy a dokumentumok alátámasztást is kapnak: vagyis a restaurált oklevelet savmentes kartonra erősítjük fel, melyet poliészter csíkokkal rögzítünk, a könnyebb és

4. kép. Oklevél, számára készített szállítódobozban

sérülésmentes mozgatás érdekében, és hogy ne közvetlenül érintkezzen a tárló belső borítóanyagával. Egy olyan méretű és formájú savmentes kartonból készül az alátámasztás, mint maga az oklevél, tehát a kiállítás során nem látszik ki az irat alól. A szállítódobozban is poliészter csíkokkal fixáljuk az oklevelet és a pecsétnek is biztonságos rögzítést készítünk, hogy ne tudjon elmozdulni (4. kép).

A szerzőnek lehetősége nyílt egy hónapos tanulmányúton betekintést nyerni egy németországi levéltár restaurátor-műhelyének életébe, ahol más módon készítik elő az iratokat a kiállításokra. Az ottani módszer az, hogy a kartonra úgy montírozzák fel az okleveleket, hogy körben több centiméter széles sáv marad, vagyis azok nemcsak alátámasztást kapnak, hanem tablószerűen válnak kiállíthatóvá. A polietilén szalagot a kartonon készített nyíláson áthúzzák; nem, vagy csak egyik végén ragasztják le, és így könnyen le tudják venni az iratot az alátámasztásról, ha szükséges. Ezzel ellentétben az itthoni műhelyben előkészített iratok esetében egy polietilén gyűrű erősíti a kartonhoz a dokumentumot és esztétikai szempontok miatt nem látszik az alátámasztás.

Helyszín, szállítás

A különböző hőmérsékleti hatások, a megvilágítás (fényerősség, UV), a nedvesség, a relatív páratartalom érték változások a dokumentumokban fizikai, kémiai folyamatokat katalizálhatnak, gyorsíthatnak fel, vagy különféle biológiai károsodásokat (penészedés, rovarkár) eredmé-

nyezhetnek.¹¹ Ezért szükséges a helyszín ellenőrzése a kiállítás megrendezése előtt és alatt is.

A restaurátor további feladataihoz tartozik a kölcsönzött tárgy(ak) csomagolása, kísérése, vitrinbe helyezése és kivétele. A helyszínre érkezéskor szükséges az állományvédelmi szempontok és megfelelő körülmények betartásának ellenőrzése, és továbbiakban a tárlat ideje alatt is. A kölcsönzési folyamat során a restaurátor (intézménye képviselőjében) bármikor ellenőrizheti, hogy a kölcsönző fél betartja-e a szükséges paramétereket.

A kiállítás és szállítás során az optimális paraméterek iratok kölcsönzésekor:

- 19–21 °C hőmérséklet
- papír esetében 45–50% RH, pergamen esetében 50–55% RH
- maximum 50 lux erősségű megvilágítás
- UV mentes környezet.

Természetesen minden egyes dokumentum esetében egyedi szempontokat is figyelembe kell venni a kiállítási körülményekre vonatkozóan. Lényeges, hogy a tárgyat eredetileg milyen klimatikus raktári viszonyok között tárolták mielőtt a kiállításba került. A hirtelen változások okozta problémák megelőzése érdekében lassan, fokozatosan kell a tárgyat az új körülményekhez hozzászoktatni. Pergamenek esetében ez különösen fontos, hiszen, mivel nem cserzett bőrről van szó, sokkal erőteljesebben reagál

¹¹ Járó Márta: Megelőző konzerválás múzeumi kiállításokon és raktárakban. *Isis – Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek* 1. Szerk. Kovács Petronella, Székelyudvarhely, 2001, Haáz Rezső Alapítvány, pp. 9–19.

a hordozó a relatív páratartalom és hőmérséklet-változásokra.

Emellett az irat anyagainak tulajdonságait és azok károsodási fokát is figyelembe kell venni. Például a pergamen oklevelek és a savas, illetve tinta- vagy festékmáras iratok esetében leginkább a relatív légnedvesség értékeket kell megfelelően beállítani.

A dokumentumok állapotát azonban nemcsak a hordozó, az író-, illetve festőanyag összetevői és a környezeti tényezők, hanem a folyamatokhoz rendelhető idő is befolyásolhatja. Például a kiállítások esetében nemcsak a megvilágítás erősségét, de a világítás óráinak számát is lényeges figyelembe venni. A hosszú idejű, erős megvilágítás egyes íróanyagok elhalványulását okozhatja. A kiállítás során a megvilágítás idejének csökkentésére is már vannak jó megoldások, mint például a fiókban tárolás, a mozgásérzékelő lámpák használata, vagy a kölcsönzési idő lerövidítése.

A kiállítás helyszínén meg kell vizsgálni, hogy milyenek a nyílászárók, megfelelő-e azok elsötétítése. A kiállítótér ajtaja nem nyílhat szabad térre, mert ilyen teremben nehéz megtartani a beállított paramétereket és a biológiai károsítók, egyéb szennyezők is könnyebben bejuthatnak a tárgyak közelébe. Nem szerencsés az sem, ha több egybenülő teremből áll a kiállítótér, itt ugyanúgy gondot jelenthet a paraméterek stabil beállítása és azok megtartása. Érdemes korlátozni a látogatók számát, valamint fontos, hogy ne használjanak vakut a fotózáskor.

A tárlók lehetőleg teljesen inert anyagokból kell készülnenek, és a belső borításuk se lépjen reakcióba az irat anyagával és ne vonzza a biológia károsítókat sem. Például a belül filccel borított tárló kedvező lehet a molyok és egyéb rovarok számára, emellett a gyapjából felszabaduló kén a címereslevelek ezüstözött díszítéseinek korróziós réteget hozhat létre. Fontos, hogy a vitrin legyen pormentes, zárható, és lehetőleg ne legyen frissen festve vagy ragasztva, a kipárolgó anyagok miatt.

A kiállítás alatt lehetőség szerint legyen 24 órás fegyveres őrzés, de minimum biztonsági őrzés.

A szállítás során fontos, hogy az iratot ne érje hirtelen környezeti hatás (hőmérséklet és relatív páratartalom ingadozás), mechanikai hatások (megfelelően rögzítve történjen a szállítás), nem várt események. A szállítódobozt vízszintesen tároljuk és mozgatjuk, különösen pecsétes oklevelek esetében. A környezeti hatások kivédésére klímadoz használatára lehet megfelelő. Az az előnye, hogy a kívánt klimatikus körülmények között lehet szállítani az iratokat. Viszont általában gyakorlati és anyagi okokból ezek nem mindig egyedi méretűek. Általában nagyobbakat használnak, hogy több tárgy számára is felhasználhatóak legyenek, ehhez azonban megfelelő méretű belső térrel rendelkező járműre lehet szükség.

Az okleveleket a restaurátor kíséri a kiállítási helyszínre és vissza, ő helyezi a vitrinbe és veszik ki azokat (5. kép). Amennyiben nem megfelelőek a körülmények a kurír megtagadhatja az oklevél vagy irat átadását. Volt egy ilyen konkrét eset, amikor a megbeszélte időpontban

5. kép. Oklevelek vitrinbe helyezése

megtörtént a középkori oklevél elszállítása egy adott múzeumba, de a kiállítótér még nem volt kész. Bár a vitrinek már a helyükön voltak, de a munkások még ott dolgoztak. Nagy volt a por a helyiségben, ezért az oklevél elhelyezését el kellett halasztani egy későbbi időpontra, ezért addig a múzeum széfjébe került az irat.

2023-ban előfordult egy olyan eset, amikor egy falu önkormányzata szeretett volna kölcsönözni egy 1393-as középkori oklevelet, melyben először említik a település nevét. A pergamen oklevelet csak a művelődési házban tudták kiállítani, ahol elsőre nem voltak meg a megfelelő körülmények. Végül hosszas konzultálás, helyszíni segítség és ellenőrzés mellett sikerült a feltételeknek megfelelni.¹² Ezért lényeges, hogy az állományvédelmi szakember időben értesüljön a kiállítási tervről, így tanácsokkal tudja ellátni a kölcsönző felet, és ha az meg tud felelni a követelményeknek, akkor természetesen létre tud jönni a kölcsönzés.

¹² Az oklevelet a kölcsönzőfél eredetileg egy nem teljesen zárt vitrinbe szeretne volna egy aulában elhelyezni, melybe besütött a napfény, az ajtaja kültérre nyílt, és a biztonsági elvárásoknak sem felelt meg. Az egyeztetések után egy külön, belső helyiségben alakítottak ki helyet a dokumentumnak, zárt vitrinnel, elsötétített ablakkal, páramentesítővel, klímával és beállított UV mentes LED világítással. Szabályozták a látogatók számát és korlátozták a vakuval fotózást, és emellett 24 órás őrzést is biztosítottak.

Összefoglalás

Az oklevelek kölcsönzése komplex folyamat, melyben fontos egy felelős személy kijelölése. A Magyar Nemzeti Levéltár esetében az Információs iroda koordinálásával a folyamatban részt vesz az Állományvédelmi osztályon kívül, a vezetőség, az Iratőrző osztály, a Digitalizáló és a Jogi osztály, fizetési kötelezettség esetén a Gazdasági osztály is. Az állományvédelem az iratok vagy oklevél állapotát és kiállítási körülményeit tartja szem előtt. A kölcsönzések során nagyon fontos, mivel a legértékesebb iratokról beszélünk, hogy tájékoztassuk a kölcsönző intézményt a kötelezettségeiről és arról, hogy amint a kiállításba kerül az irat, onnantól fogva a kölcsönző fél felel annak biztonságáért és állapotáért.

A felvételeket a szerző (1–3. kép), és Nemes L. Ágnes (4–5. kép) készítette.

IRODALOM

JÁRÓ Márta (2001): Megelőző konzerválás múzeumi kiállításokon és raktárakban. *Isis – Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek* 1. Szerk. Kovács Petronella, Székelyudvarhely, Haáz Rezső Alapítvány, pp. 9–19.

KISSNÉ BENDEFY Márta – BEÖTHYNE KOZOCSA Ildikó (1992): *A bőr és a pergamen felépítése, gyártása, tulajdonságai, károsodása és vizsgálata*. A könyv- és papírrestaurátor tanfolyam jegyzetei. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár.

KASTALY Beatrix – ALBRECHTNÉ KUNSZERY Gabriella – BEÖTHYNE KOZOCSA Ildikó – GAJDÓ Gyula – JÁRÓ Márta – TÍMÁRNÉ BALÁZSY Ágnes – PANKASZI István – MIKESY Pongrácné (2000): *Kéziratok, nyomtatványok és grafikák író- és festékanyagai: Összetételük, készítésük, vizsgálatuk, károsodásuk, rögzítésük és védelmük. A grafikai technikák felismerésének alapjai*. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár.

OROSZ Katalin (2002): A levéltári dokumentumok károsodása és a megelőzés lehetőségei. *Isis – Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek* 2. Szerk. Kovács Petronella, Székelyudvarhely, Haáz Rezső Alapítvány, pp. 54–65.

QUANDT, Abigail B. (1996): Recent Developments in the Conservation of Parchment Manuscripts. *The Book and Paper Group Annual* 15, The American Institute for Conservation, pp. 99–115. <https://cool.culturalheritage.org/coolaic/sg/bpg/annual/v15/bp15-14.html> (2024. 02. 05.).

Lökkös Mónika

Papír- és bőrrestaurátor-művész

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

Tel.: + 36-20-596-3264

E-mail: lokkos.monika@mnl.gov.hu